

5) в ході допиту обвинуваченого; 6) при допиті осіб, що проводили документальну перевірку; 7) в ході допиту осіб, що проводили судово-бухгалтерську експертизу. До фахівців в галузі бухгалтерського обліку слідчі зверталися з метою: 1) роз'яснення окремих положень нормативних актів, в тому числі валютного регулювання, що регламентують порядок здійснення розрахунків у валюті, обчислення і сплати податків та інших неподаткових платежів; 2) роз'яснення положень та результатів, зазначених в актах документальних перевірок; 3) визначення обсягу документів, що вилучаються; 4) надання консультацій з підготовки завдання, що підлягає вирішенню в ході документальної перевірки; 5) одержання консультацій з приводу підготовки та призначення судово-бухгалтерської експертизи; 6) оцінки повноти дослідження, що проводиться в ході документальної перевірки.

Частина 3 ст. 112 КПК України, яка встановлює підслідність кримінальних справ, визначає, що по злочинах, пов'язаних з приховуванням валютної виручки, попереднє розслідування проводиться тим органом, що порушив кримінальну справу.

Методика розслідування злочинів, пов'язаних з приховуванням валютних цінностей, знаходиться на стадії формування, однак вже зараз можна стверджувати, що важливе місце в ній повинні посісти засоби виявлення ознак способів за допомогою вищезазначених галузей знань.

Існуюче становище з підслідністю та розслідуванням даної категорії справ дозволяє висунути тезу про необхідність певної спеціалізації слідчих. До речі, цю думку поділяє близько третини практичних працівників в ході різних опитувань з даного питання.

6. ПИТАННЯ ПРОФІЛАКТИКИ ЕКОНОМІЧНИХ ЗЛОЧИНІВ

О. КАЛЬМАН, доц., зав. сектора загальних проблем кримінології НДІВПЗ

ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК ОРГАНІЗОВАНОЇ ЗЛОЧИННОСТІ ТА КОРУПЦІЇ У СФЕРІ ЕКОНОМІКИ

В Комплексній цільовій програмі боротьби зі злочинністю на 1996—2000 роки боротьба з організованою злочинністю та корупцією у сфері економіки визначена одним із пріоритетних напрямків боротьби зі злочинністю взагалі. Як показують кримінологічні дослідження, саме організована злочинність і корупція перш за все загрожують національній безпеці Ук-

раїни, її подальшому розвитку, забезпеченню конституційного ладу, прав та свобод людини, належному функціонуванню всієї політико-економічної системи. Тому зв'язок між організованою злочинністю і корупцією в детермінації економічної злочинності, на наш погляд, потребує більш ретельного кримінологічного дослідження.

Організована злочинність у сфері економіки фактично не може існувати без підтримки і тісної взаємодії з владними структурами. Тісний симбіоз між злочинними угрупованнями і корумпованими чиновниками в Україні проходив під впливом цілої низки політичних і економічних процесів.

Державно-адміністративне регулювання господарської діяльності і монопольна державна власність на переважливу більшість економічних об'єктів на початку реформування економіки склали головну передумову для розквіту корумпованої злочинності. Реформування економіки, зміна форм власності, розвиток підприємництва, лібералізація цінової політики, приватизація державного майна, встановлення нових майнових і земельних відносин — усе це проводилось бюрократичним апаратом, який мав право безконтрольно на вузькій правовій базі розпоряджатися гігантськими ресурсами країни. Усе це й обумовило привабливість державного апарату для злочинних угруповань. Організована злочинність почала стрімко трансформуватися у напрямку зближення з чиновництвом, у руках якого зосереджена уся повнота як політичної, так і економічної влади. А державні силові структури внаслідок їх децентралізації і перебудови не змогли протистояти цьому зближенню. До того ж апарат переслідував при цьому відверто корисливу мету: з одного боку, як можливо довше зберігати свій «феодално-бюрократичний» статус; з другого — одержати свою частку додаткового продукту від державної власності.

У цих умовах відбулася і значна якісна трансформація у діяльності злочинних угруповань. Основні напрямки цих змін пов'язані з більш глибокою професіоналізацією в діяльності їх членів, ускладненням організаційної структури, вдосконаленням технічного оснащення і озброєння, комерціалізацією діяльності і проникненням в сферу легального бізнесу, інтернаціоналізацією і встановленням міжнародних зв'язків, появою кримінального лобі, проникненням у політику. Українська «мафія» стала однією з силових структур держави. За деякими оцінками, близько 50 % керівників служб безпеки у комерційних структурах — це колишні співпрацівники КДБ, 25 % — працівники МВС, 25 % — працівники розвідки, спортсмени, військовослужбовці. Таким чином, досвід правоохоронної діяльності широко використовується різнома-

нітними комерційними структурами з кримінальним забарвленням.

Значні суми грошей, здобуті злочинним шляхом, потребують їх легалізації. Тому в сферу інтересів організованої злочинності потрапляють усі сфери бізнесу, які приносять найбільший прибуток, а не тільки традиційні (торгівля наркотиками, зброєю, організація азартних ігор, проституція). За кримінологічними даними, у кримінальні відносини втягнуті 40 % підприємців і 66 % усіх комерційних структур, а кримінальні структури контролюють діяльність понад 50 % господарюючих суб'єктів.

Потреба в легалізації економічної діяльності змусила організовані злочинні угруповання піти на встановлення більш тісних контактів з чиновничим апаратом. Основною метою тиску на владні структури є одержання різноманітних пільг, що дає можливість одержувати найбільші прибутки, ухилитися від оподаткування і кримінальної відповідальності. А найбільш поширеною формою такого тиску є підкуп посадових осіб (корупція у перекладі з латинської означає «підкуп»). Посадові особи, як свідчить практика, і самі досить часто вишукують контакти з кримінальними елементами, щоб дорожче продати свої послуги. Якщо в середині 80-х років на підкуп представників державних і правоохоронних органів витрачалося до 33 % кримінального капіталу, то зараз, за даними досліджень, — до 50 %.

Оскільки зв'язок організованої злочинності і корупції в сфері економіки — це не одиничні ексцеси влади, а певна система, особлива інфраструктура повсякденних взаємовідносин, до якої входять представники місцевих органів влади, директори приватизованих підприємств, представники правоохоронних і контролюючих органів, політична еліта, то це робить проблему попередження цієї злочинності завданням надзвичайно складним. Ефективна боротьба з нею можлива тільки на основі комплексного планування, централізованого керівництва і координації зусиль різноманітних правоохоронних та контролюючих органів, вдосконалення правової бази оперативної роботи, належного технічного оснащення і матеріально-побутового забезпечення правоохоронців.

І. ХРИСТИЧ, доц., ст. наук. співробітник НДІВПЗ

ПЕРСПЕКТИВИ ВИКОРИСТАННЯ АНАЛІЗУ ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ДЛЯ ВИЯВЛЕННЯ ЗЛОЧИНІВ У СФЕРІ ЕКОНОМІКИ

Як відомо, тривалий час вивчаються можливості використання різних наукових дисциплін для виявлення фактів за-